

JOANNA KIELIN-MAZIARZ¹

Recenzja: *Konstytucje Irlandii i ich ewolucja 1919–2019*

Autor: **Maciej Bartosz Furtas**

Wydawnictwo: **C.H. BECK**

Miejsce wydania: **Warszawa**

Rok wydania: **2020**

Liczba stron: **325**

Wpłynął: 16.09.2020. Akceptacja: 30.11.2020

Książka autorstwa Macieja Bartosza Furtasa *Konstytucje Irlandii i ich ewolucja 1919–2019* jest publikacją wypełniającą lukę na polskim rynku. Jak dotąd nie powstało opracowanie poświęcone ściśle temu problemowi. Kwestie ustrojowe Irlandii nie były dotychczas przedmiotem publikacji w języku polskim. Jak dotąd ukazywały się prace dotyczące historii Irlandii (Stanisław Grzybowski) oraz procesów politycznych zachodzących w tym państwie (Wawrzyniec Konarski, *Pragmatycy i idealisci: rodowód, typologia i ewolucja ugrupowań politycznych nacjonalizmu irlandzkiego w XX w.* oraz System konstytucyjny Irlandii, czy też praca J. Płacheckiego, *System polityczny Irlandii*, aktualizująca opracowanie W. Konarskiego). Stąd też problematyka podjęta przez autora jest tym bardziej cenna.

Książka dzieli się na cztery części. Pierwsza przedstawia historię Irlandii w sposób skrótowy. Obejmuje czas od przyjęcia chrześcijaństwa po czasy obecne. Za najważniejsze wydarzenia w historii tego państwa autor przyjął: przyjęcie chrześcijaństwa, najazd Normanów, kolonizację anglo-normandzką, kolonizację angielską, zmianę kolonialnej polityki angielskiej wobec Irlandii w wieku XVIII, początek walki o samodzielność, w tym w tworzeniu prawa, wiek XIX i początek wieku XX, który był najbardziej istotny dla kształtowania się porządku konstytucyjnego. W książce w interesujący sposób przedstawione są więc nie tylko kwestie konstytucyjno-prawne, lecz odnosi się ona także do korzeni historycznych ludności

---

¹ Dr hab. Joanna Kielin-Maziarz – Prof. ALK, dr hab Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego (Polska); e-mail: jkielin@kozminski.edu.pl; ORCID: 0000-0003-1728-3361.

zamieszkującej ten obszar oraz do ciekawego zagadnienia języka irlandzkiego (*Gaeilge* – którego historia sięga 2500 lat). Autor w szczegółowy sposób przedstawia uwarunkowania historyczne rozwiązań prawnych, łącząc je z sytuacją ekonomiczną (w tym przede wszystkim klęskami głodu i związaną z tym emigracją), problemem wyznania i przede wszystkim uzależnieniem od Anglii.

Część druga książki dotyczy okresu od 1920 do 1922 r. W 1919 r. utworzono monokameralny parlament, nazwany w języku Irlandzkim *Dail Eireann* (*Assembly of Ireland*) i uchwalono Deklarację Niepodległości. W tym samym roku przyjęto Małą Konstytucję Pierwszego *Dail* (*Constitution of the First Dail*) oraz przyjęto Ustawę o Rządzie Irlandii w 1920 r., a także w 1921 r. Traktat Anglo-Irlandzki. Stworzył on podstawę podziału na Irlandię Południową – czyli późniejsze Wolne Państwo Irlandzkie oraz Irlandię Północną. Opis każdego z tychże aktów opatrzony jest cennym rysem historycznym, co ułatwia lekturę i pozwala lepiej zrozumieć ideę przyjmowanych rozwiązań.

W ciekawy sposób autor ocenia pierwszą Konstytucję. Analizując jej regulację, zauważa, że zapoczątkowana zostaje widoczna tendencja do odejścia od obowiązującej w Wielkiej Brytanii doktryny politycznego konstytucjonalizmu na rzecz konstytucjonalizmu jurydycznego. Rozwiązania irlandzkie unikają w każdej mierze nawiązania do westminsterskiego pierwowzoru, na co autor zwraca uwagę, podnosząc przekonujące argumenty.

Analiza treści wymienionych wyżej aktów ustrojowych przeprowadzona przez autora jest wnikliwa. Nie sprowadza się jedynie do podania regulacji prawnej i jej omówienia. Autor, posiłkując się bogatą literaturą, wskazuje tło ich przyjęcia. Odnajdziemy nie tylko wyłącznie fakty historyczne, ale również wymiar udziału ich twórców i ich wpływ na treść przyjmowanego prawa. Autor wskazuje na ich pewne niekonsekwencje, dokuje cennych porównań i przedstawia wiele własnych wniosków.

Trzecia część pracy poświęcona została Konstytucji Irlandii, *Irish Free State* z 1922. Autor, analizując treść ustawy zasadniczej, dochodzi do ważnych wniosków dotyczących statusu ustrojowego Irlandii. Wskazuje, że jego źródeł należy szukać w Konstytucji, lecz w Traktacie Anglo-Irlandzkim z 1921 r. Jak sugeruje autor, to w nim należy poszukiwać zdecydowanej większości źródeł irlandzkiego prawa konstytucyjnego. Wskazuje jednak, że już w chwili ogłoszenia Konstytucji z 1922 r. istniało kilka istotnych niezgodności pomiędzy ustawą zasadniczą a Traktatem. Co mogło stanowić o przychylności Brytyjczyków w nadaniu Irlandii szerszej autonomii aniżeli pozostałym dominium. Konstytucyjnie jednak uregulowano przynależność irlandzkiego systemu do brytyjskiego systemu *common law*.

Analiza poszczególnych kwestii Konstytucji z 1922 r. poparta jest szerokimi odniesieniami zarówno do przyczyn ich wprowadzania, jak i dalszej ich ewolucji (tak np. w odniesieniu do problemu obywatelstwa, języka, praw obywatelskich).

Szczególną uwagę zwraca część dotycząca roli Generalnego Gubernatora, zwłaszcza w aspekcie historycznym – funkcja ta bowiem występuje w irlandzkiej historii od 1171 r. pod wieloma nazwami oraz ciekawego, odbiegającego od współczesnych wzorców systemu wyborczego, dzięki któremu udało się osiągnąć cel, jakim było zapewnienie możliwie jak najszerszej reprezentacji społeczeństwa w parlamencie. Warto zwrócić uwagę również na pozornie przypadkową zbieżność nazewnictwa stosowanego dla określenia premiera rządu. Zgodnie z poprawką do Konstytucji z 1919 r. w skład Gabinetu wchodził wybierany przez *Dail* Prezydent, który był jednocześnie Premierem, natomiast pełne uprawnienia wykonawcze przysługiwały radzie ministrów, składającej się z Prezydenta Rady Ministrów wybranego przez Zgromadzenie. Jak sugeruje autor, użycie nazwy „prezydent” dla określenia stanowiska premiera, pozwala przypuszczać, że jest to zamierzone, choć częściowe powielenie modelu szwajcarskiego lub amerykańskiego. Uważa, że przeniesienie wówczas nazwy „prezydent” do Konstytucji przy utrzymaniu pozycji Generalnego Gubernatora wprowadza pewne zamieszanie terminologiczne i może równocześnie sugerować, że faktyczna władza spoczywa w rękach wybieralnego przez parlament szefa rządu, który pełni równocześnie funkcje głowy państwa.

Rozdział czwarty poświęcony jest obecnej Konstytucji Irlandii z 1937 r. Ustawa o nazwie Statut Westminsterski przyjęta w 1931 r. nadawała Wolnemu Państwu Irlandzkiemu oraz pozostałym dominiom szereg praw, w tym suwerenność w zakresie ustawodawstwa wewnętrznego i ich pozycji na arenie międzynarodowej. Utraciła wówczas moc ustawa², na mocy której prawa stanowione w dominiach mogły być uznane za nieważne jako sprzeczne z prawem brytyjskim.

Sprzyjający układ sił politycznych oraz osłabienie Wielkiej Brytanii, będące skutkiem między innymi abdykacji Edwarda VIII oraz zmian w podejściu do kształtu Commonwealth i nadanie mu nowego kształtu, dało podstawę do usamodzielnienia się Irlandii.

W odniesieniu do nowej Konstytucji należy zwrócić uwagę na ciekawe rozważania autora dotyczące określenia suwerena, w tym osobliwe rozróżnienie pomiędzy „ludem”, „narodem”, i „państwem”, problemu języka irlandzkiego (który, pomimo uznawanego za pierwszy język urzędowy, nie jest w powszechnym użyciu), a także na kwestię normatywności pierwotnej wersji art. 2 Bunreacht, który brzmiał „Terytorium kraju obejmuje całą wyspę Irlandia, jej przyległe wyspy oraz morza terytorialne”. Co wskazywało na dążenie, bez jasno wyrażonej zgody ze strony Irlandii Północnej, do zjednoczenia obu części wyspy. Artykuł ten uważny jest przez część doktryny za „pozbawiony w praktyce prawnego znaczenia”³. Inne

² Colonial Laws Validity Act.

³ John Kenny, wykład w Queen University w Belfaście w 1978 r.

stanowisko zawarte zostało w wyroku w sprawie *McGimpsey v. Ireland IRSC*, w którym uznano, że „art. 2 oraz 3 musi być zawsze rozpatrywany na tle preambuły do Bunreacht. W świetle tego, reintegracja terytorium narodowego nie jest pojęciem abstrakcyjnym, a konstytucyjnym nakazem”. Obecny kształt art. 3, pozwala uznać zjednoczenie Irlandii za konstytucyjny imperatyw, przy czym ma być to wsparty konstytucyjnymi przepisami proces pokojowy, który ma doprowadzić do zjednoczenia wyspy (za zgodą i udziałem Irlandii Północnej).

Czwarty rozdział obejmuje w sposób szeroki analizę obecnie obowiązującej Konstytucji z 1937 r. Pozycja Irlandii w chwili przyjęcia Konstytucji w 1937 r. była dość osobliwa. W stosunkach wewnętrznych pozostawała republiką, Konstytucja nie zawierała bowiem odniesienia do osoby Króla. Dla reszty świata pozostając brytyjskim dominium, ponieważ Król pozostawał faktyczną głową państwa⁴. Co zostało zmienione w 1948 r. przez przyjęcie Republic of Ireland Act.

W trakcie lektury rozdziału czwartego warto zwrócić uwagę na kwestię przyjętego modelu głowy państwa, jego pozycji ustrojowej i kompetencji. Model ten określany jest przez autora mianem „semiprezydencjalizmu alternatywnego”. Sama problematyka semiprezydencjalizmu opatrzona jest szeroką analizą, przeprowadzoną także w oparciu o opracowania irlandzkojęzyczne.

Godne uwagi są przemyślenia autora dotyczące semiprezydencjalizmu, jak i próba odpowiedzi na pytanie, jakie argumenty przeważają za możliwością mówienia o takim systemie. Użyte przez autora pojęcie „semiprezydencjalizmu alternatywnego” otwiera dyskusję, czy faktycznie jest to dopuszczalne i czy w tym przypadku nie mamy jednak do czynienia z systemem parlamentarno-gabinetowym.

Pozycja ta jest nie tylko rzetelną, napisaną bardzo przystępnym, łatwym w odbiorze językiem analizą ewolucji konstytucjonalizmu irlandzkiego, lecz także wciągająca lekturą historii tego państwa. Znaleźć tam można wiele nawet bardzo szczegółowych informacji dotyczących podstaw państwowości i drogi do usamodzielnienia się spod panowania brytyjskiego. Autor nie szczędzi w tekście detali dotyczących historii, polityki i polityków, analizując podstawy ich postaw i równocześnie wpływ na kształt obecnie obowiązującej ustawy zasadniczej.

Książka napisana jest bardzo starannie, widać w niej wielką swobodę autora w prezentowaniu zawartych w niej treści. W pracy wykorzystano bardzo bogato literaturę, w tym przede wszystkim opracowanie irlandzkie i angielskojęzyczne. Autor bogato przywołuje również akty normatywne i orzecznictwo.

---

⁴ J. Coakley, *The Prehistory*, s. 75, za: C. Bewley, *Memories of a Wild Goose*, Dublin 1989, s. 1989.